

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta, Ústav primární a preprimární edukace

**Alternativy v předškolním vzdělávání se zaměřením na
koncepti lesních mateřských škol**

Bakalářská práce

Autor práce: Radka Tomášková, obor Učitelství pro mateřské školy

Vedoucí práce: PhDr. Vladimír Václavík, Ph.D.

2015

Hradec Králové

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ

Pedagogická fakulta

Akademický rok: **2014/2015**

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Radka Tomášková**
Osobní číslo: **P12682**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Učitelství pro mateřské školy**
Název tématu: **Alternativy v předškolním vzdělávání se zaměřením na koncepti lesních mateřských škol**
Zadávající katedra: **Ústav primární a preprimární edukace**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í:

V teoretické části budou popsány základní pedagogické alternativy v předškolním vzdělávání a v ČR nově vzniklá koncepce tzv. lesních MŠ. V praktické části budou popsány konkrétní činnosti (projekty) a budou zjišťovány názory rodičů na tuto edukační alternativu (metoda dotazníku, rozhovoru).

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce:

Seznam odborné literatury:

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Vladimír Václavík, Ph.D.**
Ústav primární a preprimární edukace

Oponent bakalářské práce: **PaedDr. Vladimíra Hornáčková, Ph.D.**

Datum zadání bakalářské práce: **24.1.2014**

Termín odevzdání bakalářské práce: **24.4.2015**

L.S.

doc. PhDr. Pavel Vacek, Ph.D.
děkan

PhDr. Pavel Zíkl, Ph.D.
vedoucí katedry

dne

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto závěrečnou bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 24.4.2015

Podpis:

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu bakalářské práce panu PhDr. Vladimíru Václavíkovi, Ph.D. za odborné a podnětné vedení mé práce, za milý a vstřícný přístup a za cenné rady, které mi při vypracování bakalářské práce poskytl.

Bibliografický záznam

TOMÁŠKOVÁ, Radka. *Alternativy v předškolním vzdělávání se zaměřením na koncepci lesních mateřských škol*. Hradec Králové, 2015. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta, Ústav primární a preprimární pedagogiky. Vedoucí práce PhDr. Vladimír Václavík, Ph.D.

Anotace

Bakalářská práce „Alternativy v předškolním vzdělávání se zaměřením na koncepci lesních mateřských škol“ se zabývá netradičními přístupy v oblasti předškolního vzdělávání.

V teoretické části jsou popsány základní pedagogické alternativy v předškolním vzdělávání a v České republice nově vzniklá koncepte tzv. lesních mateřských škol.

Praktická část je zaměřena na konkrétní činnosti (projekty) a zjišťuje názory rodičů na tuto edukační alternativu (metoda dotazníku).

Annotation

The Bachelor thesis entitled „New Ways in Pre-School Education Focusing on the Forest School Conception“ deal with the new pedagogical approaches to pre-school education.

The theoretical part describes the concept of alternative education together with a new conception of forest schools in the Czech republic.

Practical part comprise projects focusing on activities of a forest pre-school facility as well as parents' perspectives on the subject of forest schooling (surveys).

Klíčová slova

Alternativní pedagogika, alternativní mateřské školy, lesní mateřské školy, alternativní školství.

Keywords

Alternative education, new pedagogical approaches to pre-school education, forest pre-schools.

Obsah

Úvod	9
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 Alternativní vzdělávání	11
1.1 Vymezení základních pojmů	11
1.2 Historie alternativ	12
1.3 Reformní pedagogická hnutí na počátku 20. století	13
1.4 Funkce alternativních škol	14
2 Alternativní mateřské školy v ČR	15
2.1 Struktura předškolních zařízení v České republice	15
2.2 Waldorfská pedagogika	15
2.3 Montessori pedagogika	17
2.4 Začít spolu	19
2.5 Daltonská škola	22
2.6 Lesní/přírodní školky a ekoškolky	24
3 Lesní mateřské školy	25
3.1 Vymezení pojmů	25
3.2 Z historie LMŠ	26
3.3 Lesní mateřská škola jako alternativa	26
Praktická část	31
4 LMŠ jako součást pedagogických alternativ	31
Další výzvy a programy pro udržitelný rozvoj v předškolním vzdělávání	33
Školka blízka přírodě	34
5 Průzkumné šetření	36
Cíl průzkumného šetření	36
Základní informace o průzkumném šetření	36

Interpretace výsledků výzkumu.....	37
Celkové výsledky průzkumu.....	46
6 Alternativní vzdělávání očima rodičů.....	47
Závěrečné vyhodnocení rozhovorů s rodiči.....	49
7 Závěr bakalářské práce.....	50
8 Použitá literatura a zdroje.....	51
9 Seznam příloh.....	54

Úvod

Po roce 1989 došlo k výraznému posunu v myšlení lidí. Lidé mají možnost vybírat a vyhledávat alternativy. Nejinak je tomu i v oblasti vzdělávání. Kde je poptávka je i nabídka a to se týká naštěstí i předškolního vzdělávání. Rodiče mají možnost vybírat z různých alternativních směrů. Toto téma také vyvolává různé diskuse, zda je ta či ona forma vzdělávání vhodná a pro děti přínosná. V České republice je momentálně převis počtu dětí předškolního věku nad nabídkou volných míst ve státních mateřských školách, proto se rodiče také častěji obrací na soukromá zařízení nabízející jiné možnosti péče o předškolní děti. Přesto mám pocit, že většině populace přijde nabídka alternativních směrů v předškolním vzdělávání zbytečná, vždyť přece děti předškolního věku si mají hlavně hrát, od učení je škola a pokud se v předškolním věku něco naučí, berou to rodiče jako bonus navíc. Pojem alternativní evokuje, že „něco se dělá jinak“. Ráda bych se v této bakalářské práci pokusila shrnout, co a jak se dá podle jednotlivých směrů dělat jinak.

Téma bakalářské práce jsem si vybrala také proto, že již třetím rokem pracuji v mateřské školce v Přerově nad Labem, která se jako jedna z mála státních mateřských škol zapojila do projektu „Školka blízka přírodě“. Parterem tohoto projektu je Asociace lesních mateřských škol a je zaštitěn Ministerstvem životního prostředí. Koncept mateřských škol je mi velmi blízký a mám možnost jej každodenně uplatňovat ve své praxi. Projekt Školka blízka přírodě je blíže popsán na straně 33 této bakalářské práce.

Bakalářská práce se skládá ze dvou částí. V teoretické části podávám přehled nejvýznamnějších alternativních směrů v předškolním vzdělávání v rámci České republiky. Snažím se zejména shrnout, kdy a kde tyto alternativy vznikly, jaké jsou jejich základní principy a jaké učební metody a metody přístupu k dítěti používají. Širší blok je věnován koncepci lesních mateřských škol v České republice, která je v posledním roce hojně diskutována i v médiích v souvislosti se schvalovaným zákonem o dětských skupinách, jehož znění může mít na lesní mateřské školy až likvidační dopad.

Při vypracování této práce jsem využila především analýzu textů odborné literatury zaměřené na alternativní směry ve vzdělávání a dále informace z veřejných zdrojů

(internet, televizní diskuse a další) zaměřené na zmapování vývoje znění zákona o dětských skupinách a reakce zástupců lesních mateřských škol k tomuto vývoji metodou přímého rozhovoru.

V praktické, empirické, části se věnuji aktuálnímu dění okolo lesních školek a dále jsem se formou dotazníkové šetření snažila zjistit povědomí rodičů dětí předškolního věku v oblasti alternativních směrů.

Cílem bakalářské práce je poukázat na existenci alternativních směrů v oblasti předškolního vzdělávání, blíže představit jednotlivé směry a zmapovat vývoj koncepce lesních mateřských škol v České republice.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Alternativní vzdělávání

1.1 Vymezení základních pojmů

Cíle předškolní vzdělávání

Předškolní vzdělávání podporuje rozvoj osobnosti dítěte předškolního věku, podílí se na jeho zdravém citovém, rozumovém a tělesném rozvoji a na osvojení základních pravidel chování, základních životních hodnot a mezilidských vztahů. Předškolní vzdělávání vytváří základní předpoklady pro pokračování ve vzdělávání. Předškolní vzdělávání napomáhá vyrovnávat nerovnoměrnosti vývoje dětí před vstupem do základního vzdělávání a poskytuje speciálně pedagogickou péči dětem se speciálními vzdělávacími potřebami. (*Školský zákon, 2004*)

Pojem „Alternativní škola“

Pojem alternativní má základ v latinském alter, což znamená druhý a předpokládá volbu jedné možnosti ze dvou a více. Často se užívá jako synonymický ekvivalent k pojmům jako netradiční škola, volná škola, otevřená škola, nezávislá škola aj. (*Průcha, 2012*). Pokud bychom na pojem alternativní nazírali v obecné rovině, tedy nejen na oblast vzdělávání, je možné pojem „alternativní škola“ prezentovat *jako školu, která se v řadě zásadních aspektů (zřizovatel, způsob financování, správa školy a především zvláštnosti pedagogické povahy) liší od běžných (zpravidla státních), přičemž tyto aspekty bývají prezentovány jako pokrokovější. Alternativní školy mají velký význam především pro svou rozmanitost a nabídku pokrývající nejširší požadavky na vzdělávání. Jejich prostřednictvím se nabízí dětem i rodičům více možností, způsobů, cest pro vzdělávání* (*Kohout, 2007, str. 42*).

J. Průcha dále vymezuje pojem alternativní škola jako *všechny druhy škol, soukromé i státní, které mají jeden podstatný rys – odlišují se od hlavního proudu standardních (běžných, normálních) škol daného vzdělávacího systému* (*Průcha, 2012, str 25*).

1.2 Historie alternativ

Historie alternativních směrů v Evropě je mapovaná zhruba od 17. století a je spojena se jmény Jean Jacques Rousseau, J. H. Pestalozzi nebo L. N. Tolstoj.

Jean Jacques Rousseau

J. J. Rousseau je nejvýraznější postavou francouzské pedagogiky 18. století. Svým požadavkem svobody a rovnosti se stal jedním z ideových předchůdců Velké francouzské revoluce. V roce 1762 je vydán pedagogický spis **Emil čili o výchově**, kde přináší koncepci nové harmonické výchovy. Požaduje výchovu přirozenou a svobodnou, která by zohledňovala věkové zvláštnosti dítěte a nebyla postavena pouze na biflování a potlačování osobnosti. Výrazným rysem jeho pedagogiky je citlivý vztah k dítěti. Veškerou výchovu opírá Rousseau o osobní zkušenost, dítě si má ke všemu dospět vlastním pozorováním, uvažováním a vlastní empirií (*Jůva, 1995*)

Johann Heinrich Pestalozzi

19. století je plné sociálních a politických proměn. Došlo k rozmachu průmyslu, podnikání a obchodu. Začínají se prosazovat i nové požadavky na výchovu a vzdělání, rozvíjí se síť výchovně vzdělávacích zařízení.

J. H. Pestalozzi navázal na práci J.J. Roussea a zřídil na svém statku ústav pro výchovu chudých dětí, kde se snažil vytvořit rodinné prostředí a poskytnout elementární vzdělání. V roce 1781 vydal pedagogický román **Lienhart a Gertruda**, kde popisuje život zemědělské rodiny a přirozenou výchovu dětí v rodinných podmínkách. Stejně jako Komenský opíral své vyučování o názornost.

J. H. Pestalozzi je pokládán na jednoho ze zakladatelů moderní humanistické pedagogiky. (*Jůva, 1995*)

1.3 Reformní pedagogická hnutí na počátku 20. století

Tradiční pedagogická koncepce vycházející z učení německého pedagoga J. F. Herbarta udávala, že vzdělávání má předávat výsledky poznání v systematické podobě. Učitel ve třídách pouze verbálně nebo předvedením předával žákům vědomosti. Časem tato koncepce byla spojena s biflováním, neúměrným vyžadováním kázně, školními tresty apod. Projevem kritiky na začátku 20. století vznikají **tzv. reformní pedagogické koncepce**. Cílem byla kritika tradičního vzdělávání, kdy učitel vystupuje v autoritativním postavení neomezeného vládce, škola nezohledňovala individuální potřeby žáků.

Dle představ reformistů by měl učitel zastávat roli poradce. Důraz se klade na vědomosti a dovednosti potřebné pro život, začíná se využívat projektové vyučování. Ze vzdělání se ale na druhé straně vytrácí systematicčnost a soustavnost, což může způsobit rozdílné výsledky u jednotlivých žáků. S reformní pedagogikou je spojován i pojem *pedocentrismus* spojený s přeceňováním možností dětí. (Kohout, 2007)

Na bázi reformního hnutí se dále rozvinuly různé směry alternativní pedagogiky a jsou zakládány reformní školy – např. montessori, waldorfská, daltonská, jenská a další.

U nás docházelo k největším změnám v období dvacátých a třicátých let 20. století. Tehdejší reformní pedagogika byla na vysoké úrovni a vycházela jak ze zahraničních pedagogických směrů, tak z domácího výzkumu a praxe. Nejvýznamnějším představitelem byl pražský pedagog a psycholog **Václav Příhoda**, který zkušenosti ze svých zahraničních pobytů dokázal přenést do nových trendů vývoje školství u nás.

V Brně začal od roku 1927 vycházet speciální časopis *Nové školy* zaměřený na školské alternativy. Hlavní představitelé – O. Chlup a J. Uher – se opírali zejména o domácí zkušenosti. (Váňová, 1994)

Po roce 1948 došlo k násilnému přerušení ve vývoji školství a odmítnutí teorií reformní pedagogiky. Komunisté vybudovali jednotné, státem direktivně řízené školy. Byly vypracovány jednotné metodiky, které jasně určovaly činnosti a běh v rámci běžné denní praxe. Pokud byly plánovány změny v systému vzdělávání, jednalo se o politické rozhodnutí.

Po roce 1989 postupně dochází k navazování na historické tradice v oblasti alternativního školství a využívají se poznatky z rozvoje alternativního školství v zahraničí.

1.4 Funkce alternativních škol

Základní vlastnosti alternativních škol – např. komplexní rozvoj osobnosti žáků, výchova prožitkem, individuální přístup k dítěti, můžeme vysledovat i u státních školy, které se snaží tyto cíle naplňovat.

Dle J. Průchy je třeba alternativní školy charakterizovat nejen z hlediska jejich vlastností, ale také z hlediska **jejich funkcí** – tj. k jakým účelům vznikají, jak pracují a jakých dosahují výsledků (*Průcha, 2012, str 40 - 42*)

Funkce kompenzační

Alternativní školy vznikají, aby nahradily nedostatky, které se objevují v rámci standardního školství – tj. alternativní školy uspokojují ty potřeby, které nemohou uspokojit státní školy. Funkce kompenzační souvisí i s dalšími funkcemi, které podmiňují existenci alternativních škol.

Funkce diversifikační

Alternativní školy vznikají k tomu účelu, aby zajišťovaly rozmanitost vzdělávání. Státní školský systém vždy vykazuje jistou uniformitu v obsahu, kvalitě i organizaci vzdělávání. Toto není považováno za negativní rys, jelikož je státní systém určen široké skupině populace a je třeba jisté míry standardnosti a jednotnosti.

Funkce inovační

Z hlediska pedagogického je tato funkce alternativních škol tou nejdůležitější. Alternativní školy vytvářejí prostor, v němž se realizuje experimentování a různé inovace vzdělávání. Jde jednak o inovace v organizaci vzdělávacího procesu (např. nestandardní metody výuky, netradiční způsoby komunikace mezi partnery vzdělávacího procesu aj.), dále jde o inovace v oblasti vzdělávání (např. nestandardní vyučovací předměty, inovace ve způsobech prezentace aj.)

2 Alternativní mateřské školy v ČR

2.1 Struktura předškolních zařízení v České republice

Tab. 1: Dělení mateřských škol dle zřizovatele (Statistická ročenka, 2014)

Dělení dle zřizovatele	Celkový počet v ČR
Zřizovatel církev	42
Zřizovatel soukromník	249
Zřizovatel kraj	80
Zřizovatel obec	4707
Zřizovatel MŠMT	7

Celkem ve školním roce 2013/14 evidovalo MŠMT 363 578 dětí předškolního věku, které navštěvovaly 5 085 předškolních zařízení v ČR. (Statistická ročenka, 2014)

Převážná většina mateřských škol jsou zřizované státními institucemi – kraji a obcemi, nebo ministerstvy (např. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy).

Zřizovateli malé části mateřských škol je církev nebo společnosti v soukromém vlastnictví. Většina tzv. lesních mateřských škol není zahrnuta v evidenci MŠMT, nejsou zapsány v rejstříku mateřských škol. Jejich zřizovateli jsou hlavně občanská sdružení zakládaná aktivními rodiči.

2.2 Waldorfská pedagogika

Zakladatelem školy waldorfského typu byl rakouský filozof a pedagog Rudolf Steiner, který vytvořil filozoficko-pedagogickou soustavu o výchově člověka. Tato jeho koncepce je nazývána antroposofie. (Průcha, 2012).

Na výchovu je ve waldorfských školách nahlíženo jako na vývojový proces, ve kterém jsou jednotlivé předměty zaváděny ve specifických fázích individuálního rozvoje osobnosti. Smyslem je upravit učební plán potřebám a postupně se rozvíjejícím schopnostem dítěte.

Ve waldorfské pedagogice hraje důležitou roli obraz, rytmus a pohyb. Důraz je kladen na rozvoj citové a morální oblasti, na poskytování vhodných vzorů, vytvoření spořádaného okolí s pevným rytmem. Základní potřeby dítěte dle waldorfské pedagogiky jsou láska, rytmus a hranice. Dítě, které je milováno vyrosté v osobnost schopnou milovat a šířit lásku dál. Dle této teorie dítě nenapodobuje jen tak nahodile, ale napodobuje to, k čemu si vytvořilo láskyplný vztah.

Konat věci v rytmu či v určitém řádu, nám dle tohoto směru pomáhá šetřit síly. Rytmičtý život dává jistotu, klid, podporuje paměť aj. U dětí se vše teprve vyvíjí, rytmus je všude v přírodě – ve střídání dne a noci, v ročních obdobích, vše živé má své životní cykly apod. V oblasti citění je dítě pomocí uměleckého zážitku z pohádek, přírody, říkadel a písní vedeno k prožití sebe sama v širších kulturně historických a přírodních souvislostech.

Podobně je tomu s hranicemi. Důslednost, pevnost a jasnost ve výchově je základem vývoje dítěte.

Dle waldorfské pedagogiky se vývoj dítěte odehrává v sedmiletých cyklech a důležitou roli hraje i temperament dítěte.

Pobyt dítěte v mateřské waldorfské škole není ze stránky pedagogické vytyčen žádnými určitými cíli. Dítěti je ponechán prostor pro prožívání a konání a dítě si tento prostor samo naplňuje. Pro lepší další vývoj dítěte jsou využívány přírodniny, ručně vyrobené loutky a další pomůcky. Waldorfská pedagogika také staví na tzv. pravidelných slavnostech, kterých se účastní děti i rodiče.

První školu tohoto typu založil v roce 1919 Emil Molt v německé obci Waldorf pro děti zaměstnanců tamní továrny. V současnosti je ve světě kolem 870-ti škol. U nás waldorfské školy vznikají od roku 1990.

V současné době Asociace waldorfských škol České republiky eviduje 10 waldorfských mateřských škol a 5 rodinných/mateřských center. Waldorfské školy jsou nestátní, preferují vzdělávání bez závislosti na politické a ekonomické sféře.

2.3 Montessori pedagogika

Tento typ alternativní školy je nazván podle Marie Montessoriové, italské lékařky, pedagožky a organizátorky boje za práva dětí a žen. Původně se věnovala mentálně postiženým dětem. V roce 1907 založila v Římě „Dům dětí“, kde vytvořila originální edukační prostředí v duchu výrazného pedocentrismu a důvěry ve spontánní seberozvíjení dítěte. (Průcha, 2012)

Pedagogika M. Montessori má své principy, které jsou provázané. Jedním z klíčových pojmů této pedagogiky je partnerský přístup, vzájemný respekt a úcta. Pro montessori pedagoga je dítě osobností, která se samostatně vyvíjí. Dítě má samo v sobě svůj vlastní individuální plán vývoje a jen ono ví nejlépe, jak ho realizovat. Úkolem vychovatele není dítě směřovat, ale vytvářet stimulační prostředí, ve kterém dítě nachází dostatek podnětů pro svůj rozvoj. Cílem této metody je člověk, který zná svou cenu a má vysokou hladinu sebeúcty. Umí se orientovat v kulturním i sociálním prostředí, je aktivní a iniciativní. Hlavním cílem je pomoc vyvíjejícímu se dítěti dosáhnout vnitřní nezávislosti.

Montessori pedagogika respektuje senzitivní (citlivá) období, tyto fáze vychází s vývojových potřeb dítěte a vyznačují se výrazným zájmem dítěte o určitou činnost. Úkolem učitele je rozpoznat tyto fáze, respektovat je a dát dítěti prostor pro realizaci.

Vývojové fáze:

0 – 6 let v tomto období se buduje základ osobnosti a inteligence. Maria Montessori toto období později rozdělila ještě na dvě etapy – od narození do tří let a od tří do šesti let. V období do 3-6 let se dítě začíná začleňovat do společnosti ostatních dětí, osvojuje si společenské chování, chce napodobovat společenské způsoby, jak je vidí u dospělých

- 7 - 12 let Dítě dál prozkoumává širší sociální vztahy, myšlení pomalu přechází od konkrétního také k abstraktnímu, dítě se učí chápat svět. Důležitá je v této fázi důvěra vychovatele ve schopnosti dítěte. „Pomoz mi, abych to dokázal sám“ je prosba dítěte, která se stala mottem Montessori filozofie. V tomto období dítě z detailů tvoří celek a i sebe se učí vnímat jako součást lidské společnosti
- 12 – 18 let období sociální citlivosti, touhy po nezávislosti a samostatnosti. Dospívající člověk hledá sebe samého.

Osobnost vychovatele

Dle Marie Montessori je třeba vytvářet mezi dítětem a vychovatelem partnerský vztah.

Vychovatel se vyznačuje následujícími znaky:

- Podporuje nezávislost dítěte - jedná se o první krok dítěte v jeho svobodném vývoji
- Respektuje a reaguje na aktuální senzitivní období dítěte
- Aktivitu podněcuje přípravou podnětů, které odpovídají vnitřním potřebám dítěte
- Dítěti nevnucuje nové činnosti či poznatky, neruší ho při práci
- Pomoc poskytuje pouze v případě, je-li o ni požádán
- S dítětem komunikuje empaticky, neposuzuje, nehodnotí

Montessori pomůcky

Pro podněcení dítěte k aktivitě jsou využívány pomůcky inspirované pomůckami vypracovanými francouzskými lékaři Itardem a Sequinem, kteří je využívali při práci s postiženými dětmi k rozvoji smyslů, další oblast pomůcek napodobuje skutečnou činnost dospělého.

Základní vlastnosti montessori materiálu:

- *Přehlednost prostředí* – počet věcí, které dítě obklopuje, by neměl ztěžovat orientaci, příliš mnoho podnětů působí chaoticky a děti spíše mate. Je třeba, aby byly připravené ty pomůcky, které rozvíjí aktuální senzitivní fázi dítěte. Od každé pomůcky je v místnosti vždy jen jeden exemplář, dítě se tímto učí respektovat ostatní děti.
- *Estetická kvalita* – estetičnost prostředí a pomůcek ovlivňuje vývoj estetického citění dítěte.
- *Práce s chybou* – materiál je konstruován tak, aby dítě samo poznalo chybu. Dítě okamžitě zná výsledek, opravuje se samo. U složitějšího materiálu pomáhají získané poznatky a zkušenosti. Tato kontrola vede k tomu, že dítě není závislé na hodnocení vychovatele, vede k nezávislosti a samostatnosti.

V České republice se šířením programu Montessori zabývá Společnost Montessori o.s., která vznikla v roce 1999. Společnost vznikla v Praze, kde zřídila vybavené metodické centrum pro pořádání kurzů a výcvik pedagogů.

V současné době je na území České republiky zhruba 70 mateřských škol se zaměřením na montessori pedagogiku.

S montessori pedagogikou jsem měla možnost se setkat při osobní návštěvě v Česko-anglické montessori mateřské škole Život hrou. Informace o této mateřské škole a fotodokumentaci z mé návštěvy uvádím v Příloze č. 2 – Příklady z praxe.

2.4 Začít spolu

Vzdělávací program Začít spolu vděčí svému vzniku iniciativě sítě Sorosových nadací v New Yorku. Tým odborníků požádal Středisko dětského rozvoje Georgetownské univerzity o vypracování programu předškolní výchovy, který by zohlednil bohaté evropské tradice ve výchově malých dětí při využití teorií a praktických postupů Programu Head Start z USA. Do této iniciativy se zapojilo 17 zemí bývalého Východního bloku. Program zahrnoval metodiku pro otázky výchovy a vzdělávání v raném dětství, zavedení programu do mateřských škol ve vybraných lokalitách

přihlášených zemí, výcvik v jednotlivých zemích a průběžné vzdělávání. Sorosova nadace poskytla finanční krytí, což pomohlo implementovat projekt do mateřských škol. (Gardošová, 2012) V České republice je program realizován od roku 1994.

V rámci programu pedagogický přístup orientovaný na dítě umožňuje:

- Individuální přístup k dítěti
- Partnerství rodiny, školy i širší společnosti v oblasti výchovy a vzdělávání
- Inkluzi dětí se speciálními potřebami (dětí nadprůměrně nadané, děti s vývojovými poruchami učení i děti s postižením, děti z různých etnických menšin)

Cílem pedagogického procesu v programu Začít spolu je dosažení vysokého stupně samostatnosti dětí, individuálního získávání kompetencí, které budou schopné prakticky využít při dalším vzdělávání a životě.

Organizační formy

- 1) **Prostředí** – práce probíhá v pracovních koutcích (tzv. centrech aktivit), specifika center aktivit viz. níže
- 2) **Uspořádání dětí při jednotlivých činnostech** – vyvážený poměr frontálních, skupinových i individuálních činností. Typické pro tento program je *kooperativní učení*, které je postaveno na spolupráci dětí při řešení problému, *prožitkové učení*, dítě se učí na základě vlastního prožitku, děti se učí navzájem od sebe, pozornost je zaměřena nejen na výsledek, ale na celý proces při činnosti
- 3) **Rozdělení rolí mezi pedagogy a dětmi** – řízené a otevřené formy práce postavené na pozitivní atmosféře ve skupině. Důraz je kladen na sebekázeň a cílem je, aby sebekázeň byla dětmi přijímána jako jejich individuální odpovědnost.

Centra aktivit

Prostor třídy a herny je rozdělen do částí, které jsou připraveny a vybaveny tak, aby podněcovaly děti ke hře a práci. Pedagog každý den děti seznámí s koutky, které jsou pro daný den nebo tématický celek „otevřeny“. Děti sami si vyberou, které činnosti

v kterém koutku se budou věnovat. Tím, že se rozdělí do malých skupinek, mohou spolu přirozeně komunikovat, rozhodovat se a jsou vedeny k samostatnosti a spolupráci. Děti se učí hrou a prací s různými materiály a předměty, učí se navzájem od sebe, nápodobou a pozorováním.

Centra aktivit jsou ohraničena, aby děti měly pocit soukromí, jsou jasně označena obrazem, nápisem a počtem pracovních míst. Pomůcky v centrech jsou dostupné v lehce přístupných skřínkách s pevným řádem, aby každé dítě po skončení aktivity vrátilo věc na původní místo.

Nejčastější centra aktivit:

- *Domácnost* – cílem není námětová hra na „jako“ domácnost. Centrum je vybaveno funkčním nábytkem, vařičem nebo troubou, nádobím, prostorem na umývání náčiní a nádobí po práci. Děti zde mohou připravovat např. zeleninové saláty, pomazánky, péct cukroví, připravovat jednohubky apod.
- *Ateliér* – běžně by v tomto centru měly být dostupné pastelky, voskovky, fixy, suché pastely, rudky, různé typy barev – prstové, vodové, temperové, pomůcky na vymývání a utírání štětců, modelovací hmoty, lepidla, odštířky látek atd. Děti by také měly mít k dispozici papíry velkých formátů, balicí papíry a další.
- *Dílna* – v tomto koutku se děti mají možnost seznámit s různým materiálem a nástroji, které jsou běžně k vidění v dílnách rodičů.
- *Knihy a písmena* – zde se děti pomalu seznamují s písmeny, postupně je rozpoznávají na základě tvaru, mají zde k dispozici knihy, časopisy i písmena z různých materiálů, ale mělo by zde být místo i pro relaxaci a naslouchání, přehrávače a magnetofony + nosiče s pohádkami.
- *Dramatika* – prostor především pro napodobivé a námětové hry, důležitými pomůckami jsou loutky a maňasci. Pomůcky by měly být rozříděny v označených krabicích dle jednotlivých témat (např. pošta, lékař atd.), aby po skončení činnosti byl úklid pro děti snazší.
- *Pokusy a objevy* – koutek slouží k pozorováním, k pokusům, k pěstování rostlin a objevování. Měl by tu být koutek živé a neživé přírody. Přírodniny jsou

doplňovány a obměňovány dětmi z vycházek, výletů, poklady z prázdnin (např. kamínky, mušle, kůra, mech, lupy, mikroskop, písek atd.). Děti zde využívají naučné knihy a encyklopedie, které si mohou půjčit v centru Knihy a písmena.

- *Další centra aktivit* – Kostky, Manipulační a stolní hry, Voda – písek, Hudba (Gardošová, 2012)

Role učitele v programu Začít spolu

Realizace programu vyžaduje odborný a odpovědný přístup pedagogů. Pedagog se musí přesunout z vedoucí role do pozice partnerské ve skupině dětí. Učitelka záměrně vede děti k samostatnosti, ale zároveň odpovědnosti za vlastní chování a jednání. Připravuje dětem dostatečně podnětné prostředí k učení a snaží se, aby z učení měly děti radost. Učitelka je v roli průvodce na cestě za poznáním.

Garantem programu Začít spolu je společnost Step by Step ČR, o.p.s. (bližší informace na www.sbscr.cz), jehož posláním je přispívat k demokratizaci, humanizaci a vyšší efektivitě vzdělávání v České republice.

V současné době je v programu zapojeno cca 60 mateřských škol. Program byl v průběhu let rozšířen i na školy základní a střední. Pro pedagogy existuje 22 tréninkových center, která rozšiřují metodologii programu Začít spolu.

2.5 Daltonská škola

Historii vzniku Daltonského plánu popisují autoři J. Svobodová a V. Jůva v publikaci *Alternativní školy* (1996, s. 49) takto: „*Americká učitelka Helen Parkurstová založila v roce 1919 střední experimentální školu (High School for Boys and Girls) v Daltonu, ve státu Massachusetts. Její podstatou byl Daltonský plán – výchovně - vzdělávací systém, jehož teoretické základy vyložila autorka v knize Education on the Dalton plan (Výchova podle Daltonského plánu). Kniha byla přeložena do mnoha jazyků a vyšla v roce 1923 v Londýně. Založení střední reformní školy předcházela práce v jednotřídní základní škole, spolupráce s Marií Montessoriovou a Evelinou Deweyovou, dcerou J. Deweye, a další pedagogické vzdělávání.*“

Ústřední principy Daltonské školy

Tento typ reformní školy je založen na následujících principech (*Průcha, 2012*):

- *Svoboda žáka a jeho vlastní odpovědnost* – každý žák si vytváří svůj individuální program na jeden měsíc, zvláště pro každý předmět, stanovuje výsledky, kterých má být dosaženo, žák postupuje svým tempem a zodpovídá za úspěch svého učení
- *Zdůraznění spolupráce a vytváření sociálního a demokratického vědomí u dětí*
- *Osobní zkušenost na základě samostatné činnosti žáka*
- *Vyvážené střídání mezi výukou v rámci celé třídy a skupinovou a individuální prací* na úkolech, jejichž pořadí vypracování si žák určuje sám.

Koncepce Daltonské školy je charakterizována jako škola s uvolněnou třídní strukturou, ale také je kritizována za obtíže, které vznikají při praktické realizaci – např. nedostatečné opakování látky, nesystematické získávání poznatků a zejména spoléhání na žákovu aktivitu.

Daltonská mateřská škola

Daltonský plán v mateřské škole využívá vlastní pomůcky, které se ale již rozšířily i do mateřských škol jiného typu.

Mezi základní pomůcku můžeme zařadit barvy dnů. Každý den v týdnu má přiřazenou svoji barvu, děti se tedy učí orientovat dříve, než umí číst. Barvy pro jednotlivé dny by měly být neměnné a neměly by se využívat pro jiné účely.

Součástí každé třídy daltonského typu je tabule úkolů, kde jsou úkoly znázorněny obrázky. Jsou přidělovány na začátku týdne nebo daného dne. Činnosti by měly být rozplánované tak, aby se zapojily všechny děti. Jedná se o běžné činnosti – typu zalévání květin, úklid pomůcek, pomoc mladším apod.

Další pomůckou je tabule s úkoly a aktivitami, které by mělo dítě během dne splnit – jedná se o činnosti výtvarné, matematické a další. Těchto aktivit je nejméně pět, pro každý den v týdnu jedna. Dítě samo označuje splnění úkolu a organizace práce je na

jeho volbě. Na konci týdne by mělo dojít ke společné reflexi a zhodnocení dosažených výsledků dítětem a popsání svých pocitů při zvolených aktivitách.

Pomocí kartiček je možné sestavit i denní režim, což v dětech vyvolává klid. Tento systém se osvědčil i při integraci dětí s poruchou autistického spektra, pro jejich zklidnění a také pro rychlé zorientování okolí a vychovatelů.

V České republice sdružuje školy, které ve vyučování implementují daltonské principy, občanské sdružení Czech Dalton, které je nástupnickou organizací Asociace českých daltonských škol. Dle informací sdružení Czech Dalton působí na území ČR 7 mateřských škol s daltonskými prvky ve výuce.

2.6 Lesní/přírodní školky a ekoškolky

Výuka v lesních školkách probíhá za každého počasí a po celý rok v přírodě. Tématu tohoto typu mateřských škol je věnována kapitola 3 této bakalářské práce.

V rámci seminářů, které jsem absolvovala v rámci projektu Školka blízka přírodě jsem měla možnost navštívit i Ekoškolku Rozárka, která vychází z konceptu lesních mateřských škol a tento koncept je doplněn prvky z programu Začít spolu. Informace o této školce jsou v Příloze č. 2 – Příklady z praxe.

3 Lesní mateřské školy

Pro získání podkladů pro tuto kapitolu jsem se obrátila na předsedkyni Asociace lesních mateřských škol PhDr. Terezu Valkounovou, Ph.D., se kterou jsem měla možnost v rámci osobních schůzek informace konzultovat. Na základě doktorského studia na Pedagogické fakultě UK sleduje uplatnění konceptu vzdělávání pro udržitelný rozvoj, který ji přivedl k hlubšímu zájmu o lesní mateřské školy. Ve své práci čerpá mimo jiné ze zkušeností nasbíraných během stipendia na univerzitě v německém Lüneburgu, kde v rámci praxe osobně působila i v lesních školkách.

3.1 Vymezení pojmů

Lesní mateřská škola

Lesní mateřská škola (LMŠ) se považuje za alternativní předškolní zařízení. Základním znakem je, že většina programu probíhá venku za každého počasí v prostředí přírody. Zázemí je prosté, je určeno k účelu příležitostného pobytu. Těžiště LMŠ je v prožitkové pedagogice, pedagogický program by měl být v souladu s RVP PV.

Malá skupina dětí v doprovodu nejméně dvou pedagogů vytváří prostor pro individuální přístup a hlubší vztahy mezi lidmi. Díky pohybu v přirozeném prostředí a spojením s denními rituály i sezónními událostmi v přírodě se rozvíjí kvalitní sociální vztahy a potřebná environmentální senzitivita. Zřizovatelem je obvykle nezisková organizace.

Lesní třída při mateřské škole

Tento typ zařízení je rozšířený zejména v severských státech (Dánsko). Zázemí obvykle tvoří budova MŠ, kde se však děti z lesní třídy nezdržují na program, který se odehrává stejně jako u LMŠ v přírodě, v lese. Děti z lesní třídy se vrací do MŠ na oběd, případně na odpočinek a odpolední program. Děti z lesní třídy mají možnost trávit čas i v budově, poznávat děti z jiných skupin ve školce, případně mohou program lesní a běžné třídy střídat. (Vošahlíková, 2012). V České republice byly otevřeny dvě třídy typu lesní mateřské školy „Lesníček“ pod soukromou mateřskou školou Semínko v Praze v areálu Toulcův Dvůr.

3.2 Z historie LMŠ

Lesní mateřské školy jsou již několik desetiletí úspěšně provozovány v severských státech (Dánsko, Švédsko), Německu a v dalších zemích Evropy.

První LMŠ byla založena v Dánsku, za zakladatelku je považována Ella Flatau, která se svými čtyřmi dětmi trávila čas pravidelnými výlety do lesa. Brzy se k ní začaly přidávat i sousedé a známí se svými dětmi. Toto řešení ve spojení s nedostatkem míst ve státních zařízeních vedlo k pravidelné dopolední péči o děti. V roce 1954 vznikla na základě těchto zkušeností občanská iniciativa a byla založena historicky první LMŠ (*Haefner; 2002*).

V Německu vznikla první LMŠ v souladu s dánskou koncepcí ve Flensburgu v roce 1993. „Waldkindergarten“ jsou považovány za plnohodnotnou variantu ke klasickým školám. Je zde také běžný model lesní třídy v rámci tradiční mateřské školy. LMŠ v Německu jsou zařazeny do systému předškolního vzdělávání, mají oporu v legislativě a finanční podporu ze strany státu.

Lesní mateřské školy v Čechách

O rozvoj a šíření myšlenky lesních mateřských škol v Čechách se výrazně zasloužila Emílie Strejčková, zakladatelka ekologického centra Toulcův Dvůr v Praze. V roce 2010 byla pod MŠ Semínko otevřena lesní třída.

Dalším významným počinem bylo otevření Lesního klubu Šárýnka v Praze dne 1.9.2009, který funguje dodnes. Na Moravě na Tišnovsku byl ve stejném roce otevřen Klub v Pejškově. Další lesní kluby inspirované myšlenkou lesní školy stále vznikají pod hlavičkou různých neziskových společností a iniciativ.

3.3 Lesní mateřská škola jako alternativa

Lesní mateřská škola (LMŠ) je charakteristická svým programem, který probíhá „za každého počasí“ v přírodě.

Pedagogická koncepce LMŠ

Přestože LMŠ nejsou školy zařazené do rejstříku škol, je ze strany Asociace lesních mateřských škol doporučeno písemně zpracovat vlastní pedagogický záměr, na základě kterého se mohou orientovat jak učitelé, tak rodiče.

Každodenním kontaktem dětí s přírodou lze v lesní MŠ směřovat k následujícím cílům (Vošahlíková, 2012):

- Učit se všemi smysly
- Rozvíjet hrubou a jemnou motoriku prostřednictvím rozmanitých podnětů v přírodě
- Podpořit smyslové vnímání přímou zkušeností
- Rozvíjet kreativitu a fantazii při využití rozmanitých přírodních prvků
- Prožít rytmus změn ročních období a přírodních jevů
- Seznámit se s místem a přírodním prostředím a vytvořit si k němu pozitivní vztah
- Zažít a poznat rostliny a živočichy v jejich původním prostředí
- Poznat různé ekosystémy
- Poznat své tělesné hranice
- Poznat hodnoty lesního společenství a hodnoty lidské společnosti

V České republice zatím nejsou k dispozici výsledky výzkumu zaměřeného na školní připravenost dětí z LMŠ. Ve výzkumu, který byl proveden v Německu (Petr Haefner, 2002), vykazovaly děti z LMŠ nadprůměrný pokrok v rozvoji hrubé motoriky a kreativity. V testování jemné motoriky nejlépe dopadly děti z lesních tříd při MŠ. Z čehož vyplývá, že je vhodné pobyt v interiéru a přírodě kombinovat a zařazovat do programu.

Rozvoj kompetencí

Příroda nabízí rozmanité příležitosti k pohybu, děti mohou trénovat rovnováhu na nerovném terénu, zdolávat přírodní překážky, vyzkoušet různé typy povrchu – např. bláto, led, kameny atd. Takto široké možnosti přispívají k rozvoji motoriky, ale i podpoře zdraví (kladný vliv na dýchací a oběhový systém, prevence obezity). Děti jsou nuceny zapojovat všechny smysly a přirozeně rozvíjet prostorovou orientaci, učí se rozpoznat a respektovat své hranice v oblasti fyzické zdatnosti.

V přírodě vzniká zcela přirozeně řada situací, při jejichž řešení musí děti spolupracovat, řešit konflikty dohodou, tudíž respektovat druhého a rozpoznat jeho pocity. Sociální kompetence jsou rozvíjeny jak při volné spontánní hře, tak při spolupráci na úkolech, které nabízí pedagog. S tím souvisí také dodržování pravidel, např. nezasahovat do soukromí druhého (respektovat osobní věci – např. batůžek, nebo rozehrané hry).

V rámci rozvoje sebevědomí a sebepojetí se děti v lese učí poznávat své hranice, pocity a potřeby. Nejmarkantnější je to při proměnlivosti teploty při různých činnostech. Děti se prožitkem učí uvědomit si vlastní pocity tepla či chladu a podle toho upravit oblečení nebo aktivitu.

Rozvoj tvořivosti je další z kompetencí rozvíjených pobytem v přírodě, kde nejsou předpřipravené hračky, ale děti si musí sami najít v přírodninách kolem.

Zázemí LMŠ

Přestože děti v LMŠ tráví většinu možného času v přírodě, i zde se doporučuje mít připravené vhodné zázemí.

Zázemí je primárně využíváno k uložení metodických pomůcek, náhradního oblečení dětí, případně k vaření. Během vzdělávacího programu je zázemí využíváno v případě extrémního počasí, případně pro odpočinek dětí po obědě a není určeno pro celodenní pobyt dětí

Zázemí LMŠ tvoří často indiánská týpí nebo mongolská jurta. Kruhový půdorys má svůj důvod, protože evokuje přírodní koloběh, kruh vytváří atmosféru sdílení. Pro vytápění mohou být oba typy stanů vybaveny buď kamínky s komínovou rourou nebo

chráněným otevřeným ohništěm. Stany stojí celoročně venku a jsou vystaveny všem extrémům počasí. Další typem zázemí může být marigotka, chatka, srub, případně jiné veřejné či soukromé prostory.

Zázemí je také jedním z důvodů, proč LMŠ nejsou zařazeny do registru mateřských škol. Česká legislativa upravuje ve vyhlášce č. 410/2005 Sb. Ministerstva zdravotnictví hygienické požadavky na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých. Tato vyhláška stanovuje minimální plochu na jedno dítě (4m²), což zázemí LMŠ nesplňuje.

Další kategorií jsou hygienické podmínky, které opět upravuje vyhláška č. 410/2005 Sb. (zejména Příloha 1 a 3). Např. počty záchodových mís a umyvadel jsou stanoveny v závislosti na počtu dětí (např. na 5 dětí musí připadat 1 dětská mísa a 1 umyvadlo), což opět LMŠ nesplňují. Podmínkou je také přívod tekoucí pitné vody, což v případě zázemí umístěného na louce je obtížné zajistit. V některých městech se již začíná blýskat na lepší časy a úředníci považují za přívod tekoucí pitné vody i barel opatřený výpustí s kohoutkem a potvrzení o původu vody. Česká legislativa se ráda odvolává na regulaci ze strany Evropské unie. Paradoxně počet LMŠ v západních zemích Evropské unie stoupá a tudíž je patrné, že EU s tímto typem zařízení problém nemá.

Stravování v lesní mateřské škole

Způsoby zajištění stravování se v jednotlivých LMŠ liší. Některé zvolily možnost, kdy je dítě vybaveno jídlem na celý den od rodičů (např. v termonádobách), další možností je dovoz obědů v uzavřených transportních nádobách ze stravovacího zařízení, případně vaření v místě zázemí LMŠ.

V souvislosti s rozvojem LMŠ vzniká v gesci Ministerstva zdravotnictví materiál, který bude legislativně vymezovat zajištění hygienických podmínek v lesní mateřské škole. *Materiál vzniká na základě zkušeností z prostředí českých lesních mateřských škol ve spolupráci s Oddělením hygieny dětí a mladistvých Ministerstva zdravotnictví, Státním zdravotním ústavem a zástupci krajských hygienických stanic. Konkrétně řeší způsob zajištění stravování, vody, toalet a nakládání s odpady, vybavení zázemí a provoz.* (Vošahlíková, 201, str; 26)

Vybavení a oblečení

LMŠ zastávají pravidlo „není špatné počasí, pouze špatné oblečení“.

V této oblasti je nezbytné již od začátku vhodně komunikovat s rodiči ohledně záměrů a pravidel, která má daná LMŠ nastavena a stejně tak poskytovat rodičům zpětnou vazbu, aby věděli, jak se dítě v daných podmínkách cítilo.

Většina rodičů je dobře obeznámena s pravidly, přesto je vhodné rodiče upozornit, že se děti v přírodě zcela jistě ušpiní, případně si mohou oblečení roztrhnout. Vyjasnění těchto základních pravidel pomůže předejít zbytečným konfliktům.

Během celého roku je v oblékání uplatňováno vrstvení. Důraz je kladen také na funkčnost a kvalitu oblečení. Do přírody jdou všichni jak učitelé, tak děti, vybaveni batůžkem. Děti si v batůžku obvykle nosí pití a svačinu, sáček na nasbírané přírodniny, náhradní oblečení nebo rukavice, případně podložku na sezení.

Praktická část

4 LMŠ jako součást pedagogických alternativ

Lesní mateřské školky, přestože jsou nazývány školkami, nejsou zařazeny v rejstříku mateřských škol MŠMT. Jsou zřizovány aktivními rodiči, kteří chtějí svým dětem zprostředkovat předškolní vzdělávání přirozenou formou, tak jak ji sami nezažili. V současnosti je budoucnost LMŠ nejasná, což výrazně komplikuje situaci rodičům i zřizovatelům LMŠ před nadcházejícími zápisů do zařízení předškolní péče.

Legislativní podmínky provozu LMŠ

LMŠ jsou v současné době zakládány nejčastěji jako občanská sdružení, která jsou iniciována několika rodiči, kterým se děti nedostaly do MŠ nebo jim nevyhovuje nabídka programu MŠ a chtějí dětem nabídnout jinou, pestřejší alternativu.

Na základě zkušeností z praxe vypracovali zástupci Asociace lesních mateřských škol dokument „Standardy kvality lesních mateřských škol“, které jsou zájemcům dostupné na adrese http://lesnims.cz/sites/default/files/1/standardy_kvality_web.pdf

Tyto standardy byly vypracovány v rámci projektu Profesionalizace lesních MŠ v Praze a zahrnují část procedurální, personální a provozní. Procedurální část určuje jasná pravidla práce lesní MŠ ve vztahu k dětem, jejich rodičům a veřejnosti. Personální standardy jsou zaměřeny na pracovníky organizace a jejich profesní rozvoj, provozní standardy popisují provozní předpoklady pro zajištění dobré kvality práce v lesní MŠ. Také zahrnují systém evaluace těchto standardů.

Pokud lesní mateřská škola není zapsána v rejstříku mateřských škol vedeném MŠMT, nemá nárok na jakékoli dotace na žáka ze strany státu a její veškerý provoz musí být tedy financován ze soukromých zdrojů (poplatků od rodičů nebo sponzorských darů). Jak již bylo řečeno výše, zápis do registru většinou ztroskotá na Vyhlášce č. 410/2005 Sb. a na nedodržení hygienický předpisů pro „kamenné“ školky.

Průměrná výše poplatků hrazených rodiči se udává 400,- Kč/den. Od zkušených pedagogů LMŠ je doporučováno, aby děti navštěvovaly školku 3 dny v týdnu, maximálně 4 dny v týdnu, jelikož celodenní pobyt venku je pro děti fyzicky náročný a

dětský organismus potřebuje také vyvážený čas na regeneraci. Skupiny v LMŠ jsou v průměru o 15-ti dětech, ale počty se při zápisech tvoří na sudá čísla, takže 14 nebo 16 dětí.

Provoz je většinou zajišťován dvěma pracovníky na den (nejběžnější provozní doba je 8 – 16 hodin), dle dokumentu Standardy kvality LMŠ je doporučováno, aby alespoň jeden pracovník v organizaci měl pedagogické vzdělání, čímž může být zaručeno vzdělávání v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání.

Budoucnost LMŠ

V průběhu roku 2014 se vedla bouřlivá diskuse ohledně budoucnosti lesních mateřských škol. Poslanci Parlamentu České republiky připravili návrh Zákona o dětských skupinách, jako jediné alternativy ke státním mateřským školám. Pokud by zákon byl schválen a zachován v původní navrhované verzi, je pro Lesní mateřské školy, ale také řadu dalších subjektů likvidační. Nejen, že LMŠ nemohou zajistit přísné podmínky plynoucí ze zákona, ale už prostá definice dětské skupiny, jako skupiny do 12 dětí, je likvidační z pohledu financování LMŠ. Optimální počet dětí z pohledu zajištění provozu a financování, který vzešel z praktických zkušeností, je 14-16.

Návrh zákona o dětských skupinách, který prošel parlamentem, 8.10.2014 vetoval prezident Miloš Zeman. Nesouhlasil s tím, že poslanci neschválili senátní verzi, která by umožňovala pokračování lesních mateřských škol.

Jako reakce na tento nepovedený zákon byla na internetu založena petice „Chceme zachránit pestrost předškolní péče“, jejímiž zakladateli jsou Tereza Valkounová (předsedkyně Asociace lesních mateřských škol), Aleš Sedláček (předseda České rady dětí a mládeže), Nikola Křístek (člen výkonné rady Unie center pro rodinu a komunitu), Jan Černý (ředitel programů sociální integrace společnosti Člověk v tísni). Pod tuto e-petici bylo vloženo 16527 podpisů.

Pro budoucnost lesních mateřských škol je nyní důležité, aby byla novela schválena co nejdříve na jednání Sněmovny a následně Senátem. V ideálním případě by situace měla být vyjasněna do jara 2015, kdy začnou zápisy do zařízení pravidelné předškolní péče. (*e-petice, online*)

Dne 22.12.2014 prošla médii zpráva o schválení novely k zákonu o dětských skupinách. Zpráva se týkala schválení na úrovni vlády. Novela obsahuje klíčovou úpravu – volitelnou možnost stát se dětskou skupinou a mít tak možnost využít daňové zvýhodnění nebo nikoliv. Tato novela měla podporu napříč Poslaneckou sněmovnou.

V únoru prošla tato novela prvním čtením v Poslanecké sněmovně. Dne 8. dubna 2015 Poslanecká sněmovna schválila novelu zákona o dětských skupinách, která zavádí dobrovolnou registraci poskytovatelů předškolní péče tohoto typu. Nyní čeká zákon obvyklý legislativní proces – schválení v Senátu, podpis prezidenta republiky a uveřejnění ve Sbírce zákonů.

Do dětských skupin mohou podle schváleného zákona rodiče své dítě dát už od jednoho roku. V každé skupině může být nejvýše 24 dětí a jejich provozovatel bude moci stanovit úhradu jen do výše nákladů. Kromě firem je mohou zřídit úřady, radnice, vysoké školy nebo neziskové organizace.

Schválení zákona okomentoval Aleš Sedláček (předseda České rady dětí a mládeže): *„Pro nás je to velká úleva a doufáme, že to všechno dopluje tím legislativním procesem do zdárného konce“ (Molka, 2015)*

Další výzvy a programy pro udržitelný rozvoj v předškolním vzdělávání

Jako reakce na měnící se způsob života, sedavá zaměstnání rodičů, špatné návyky v oblasti životního stylu, vznikají různé výzvy a programy, jejichž cílem je návrat ke kořenům a aktivnímu prožívání dětství a celého života.

Zpátky pod stromy

Výchova dětí se stále více odehrává v interiéru – byt, třída, sportovní hala, a pomocí zprostředkovaných informací – obrázků, počítačových her a animací. Jako reakci na tento trend iniciovala v roce 2008 Eva Rázgová (bioložka a publicistka) ve spolupráci se Společností pro trvale udržitelný rozvoj (o.p.s.) a Iris, o.p.s. – společnost pro osvětu a vzdělávání výzvu „Zpátky pod stromy“.

Výzva upozorňuje na problémy, které přináší „skleníková“ výchova dětí. Tento typ výchovy může souviset s řadou civilizačních problémů nebo dokonce onemocnění (typu

deprese, nezájem a neschopnost starat se o něco živého, narušení pudu sebezáchovy, neschopnost vnímat přímé informace z přírodního prostředí, nárůst civilizačních chorob apod.).

Výzva je zaměřena na odborníky z různých vědních oborů, kteří by mohli přispět k hlubšímu poznání problematiky, dále na pedagogické pracovníky, tvůrce metodických doporučení a didaktických materiálů, odborníky na ekologickou výchovu, rodiče dětí všech věkových kategorií a média.

Pro zájemce jsou bližší informace k této výzvě dostupné na stránkách: zpatkypodstromy.skolkablizkapriode.cz

Školka blízka přírodě

Školka blízka přírodě je titul, který mohou mateřské školy získat absolvováním projektu s názvem „Předškolní vzdělávání pro udržitelný rozvoj v České Republice“. Projekt je podpořen Německou nadací pro životní prostředí (DBU) a zaštitěn Ministerstvem životního prostředí. Partnerem v České republice je Asociace lesních mateřských škol, která čerpá ze zkušeností z podpory vzniku lesních mateřských škol v ČR. Německý partner – Institut integrativních studií univerzity Leuphana v Lüneburgu - přinesl dlouhodobé zkušenosti s předškolním vzděláváním pro udržitelný rozvoj a s dalším vzděláváním dospělých.

Projekt je zaměřen na kvalifikaci pedagogů z českých mateřských škol. Z pohledu koncepce udržitelného rozvoje, rozšířené o hledisko ekonomických a společenských otázek (jako je konzumní chování nebo komunikace mezi lidmi), se kontakt s přírodou v předškolním věku jeví jako dobrý základ k tomu, aby děti vnímaly svět v celé jeho pestrosti a také vnímaly, jak sami dokáží ovlivnit své okolí a životní prostředí.

V rámci tohoto projektu je pojem udržitelný rozvoj zjednodušeně definován takto: „Žijme tak, aby ti po nás měli alespoň stejně takové možnosti, jako máme teď my.“ (Vošahlíková, 2012)

Do tohoto projektu se mohou přihlásit zástupci jak alternativních předškolních zařízení, tak pedagogové ze státních mateřských škol.

Mám to štěstí, že v jedné takové školce pracuji, a mohla jsem jeden běh tohoto projektu osobně absolvovat.

Jednotlivé semináře a dílny byly zaměřeny na témata:

- Člověk a příroda
- Podpora zdraví a stravování zdravé pro děti i přírodu
- Pravidla a principy pohybu venku „za každého počasí“
- V přírodě bezpečně – seminář zaměřený na pravidla bezpečného chování a zdravotvědu (kurz ZdrSem – prožitkový kurz první pomoci se zaměřením na první pomoc u dětí)

V průběhu jednotlivých seminářů jsme měli možnost nejen navázat kontakty s pedagogy z jiných mateřských škol, které preferují ve své práci environmentální výchovu, ale také poznat různá zázemí, protože semináře se konaly pokaždé v jiné mateřské škole. Člověk měl tedy možnost si prohlédnout zázemí jurty v lesní mateřské škole Šárynka, waldorfskou školku v Praze 5 Na Malvazinkách, strávili jsme čas v teepee lesního klubu V mechu a kapradí v Klánovicích.

V rámci projektu se mi podařilo získat množství zkušeností a nasbírat řadu inspirací a nápadů. Jednotlivé semináře nebyly zaměřené pouze na získání teoretických znalostí, ale vše bylo možné si i vyzkoušet – netradiční a polozapomenuté techniky (např. mokré i suché plstění), zdravotvědu, ale ani seminář zaměřený na legislativu nebyl nudný, jelikož jsme si vzájemně vyměňovali zkušenosti z praxe, s Českou školní inspekcí apod.

Velmi inspirativní byla také mezinárodní konference pořádaná na závěr každého běhu projektu, kde přednáší své zkušenosti nejen absolventi předchozího běhu, ale i kolegové z Německa.

Je to již dva roky od získání titulu Školka blízka přírodě pro naši mateřskou školu a my stále udržujeme kontakt s lesním klubem V mechu a kapradí. Pořádáme společné výlety a návštěvy. Informace o Mateřské škole Přerov nad Labem včetně fotodokumentace našich aktivit jsou uvedeny v Příloze č. 2 této práce.

5 Průzkumné šetření

Cíl průzkumného šetření

Cílem průzkumného šetření bylo zjistit, jak jsou rodiče předškolních dětí obeznámeni s možnostmi alternativ v oblasti předškolního vzdělávání a jejich postoj ke konceptu lesních mateřských škol jako alternativě předškolního vzdělávání pro jejich dítě.

Základní informace o průzkumném šetření

Průzkumné šetření probíhalo formou dotazníkového šetření ve formě tištěných dotazníků i dotazníku zpracovaného elektronicky a vyplněného elektronickou cestou.

V rámci šetření bylo rozdáno 130 tištěných dotazníků a osloveno 25 státních mateřských škol a 10 alternativních školek ze všech krajů České republiky se žádostí o oslovení rodičů a distribuci dotazníků, tištěné i elektronické verze.

Šetření probíhalo do konce února 2015, po skončení šetření jsem měla 70 elektronicky odevzdaných dotazníků a 19 tištěných dotazníků. Celkem tedy 89 kompletně vyplněných dotazníků k vyhodnocení.

Dotazník pro rodiče je sestaven ze čtyřech částí.

První část obsahuje identifikační otázky, kterými zjišťuji složení respondentů, a jsou pouze třídícího charakteru.

Druhá část – otázky 4 až 7 – je zaměřena na povědomí respondentů o možnostech alternativního vzdělávání předškolních dětí a jejich zájmu o využití těchto alternativních směrů.

Třetí část – otázky 8 až 11 – se týká povědomí respondentů o konceptu lesních mateřských škol.

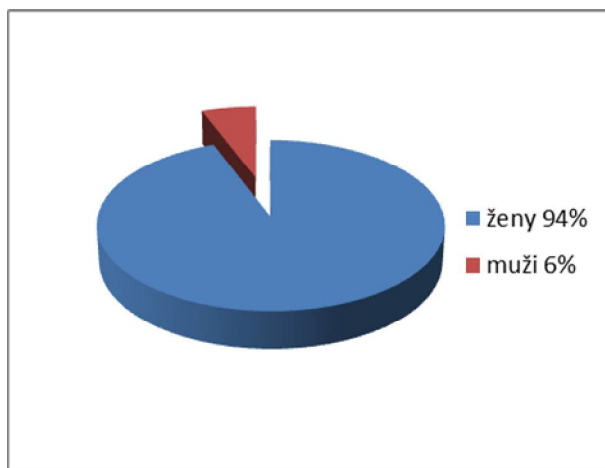
Závěrečné otázky dotazníku – otázky 12 a 13 – mají za cíl zmapování výše školného, kterou by byli respondenti ochotni platit za alternativní přístup ve vzdělávání, a osobní zkušenosti, které respondenti s alternativními metodami v předškolní výchově mají.

Interpretace výsledků výzkumu

Otázka č. 1 – Jste muž či žena:

Otázka č. 1 je identifikační s cílem rozřídění skupiny respondentů na muže a ženy.

Jasnou převahu v odevzdaných dotaznících měly ženy – 94%, muži pouze 6%.

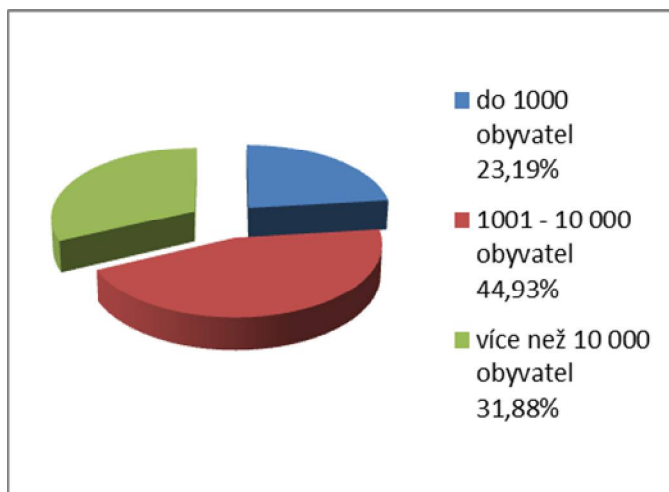
Graf 1: Poměr respondentů vzhledem k pohlaví

Otázka č. 2 – Kolik obyvatel má obec, ve které bydlíte?

Otázka č. 2 je identifikační. Do dotazníku byla zařazena s cílem rozdělení respondentů dle velikosti sídelního útvaru, ve kterém žijí.

Většina respondentů (44,93%) pocházela z měst s počtem obyvatel od 1000 do 10000. Pro představu se jedná např. o vesnice a města Přerov nad Labem, Lysá nad Labem, Broumov, Milovice, Mníšek pod Brdy, Králíky, ve kterých sídlí oslovené školky.

Z obcí s velikostí do 1000 obyvatel bylo 23,19 % respondentů. Z měst s více než 10 000 obyvateli se průzkumného šetření účastnilo 31,88 % .

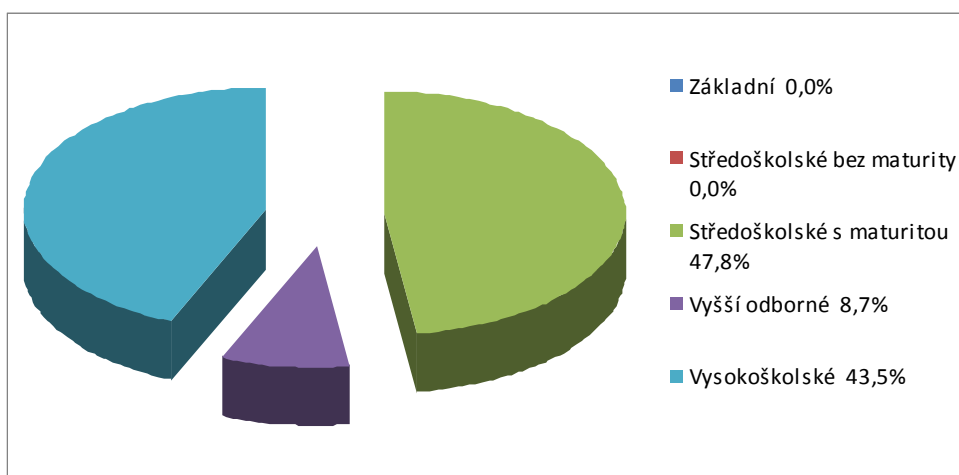

Graf 2: rozdělení respondentů dle velikosti aglomerace

Otázka č. 3 – Nejvyšší dosažené vzdělání:

Důvodem zařazení otázky č. 3 do průzkumného šetření je rozdělení respondentů dle úrovně dosaženého vzdělání.

Mezi respondenty, kteří se zúčastnili průzkumu, nebyl nikdo se vzděláním základním nebo středoškolským bez maturity. Středoškolské s maturitou mělo 47,8 % respondentů, vyšší odborné vzdělání mělo 8,7 % respondentů a vysokoškolské vzdělání 43,5 % respondentů.

Graf 3: Rozvrstvení respondentů dle úrovně vzdělání

Druhá část průzkumného šetření byla zaměřena na orientaci respondentů v oblasti alternativních směrů v předškolním vzdělávání.

Otázka č. 4 – Slyšel/a jste již o nabídce alternativních směrů v oblasti předškolního vzdělávání?

Otázka č. 4 byla do dotazníku zařazena s cílem zjistit, zda se veřejnost setkala s informacemi o možnostech alternativního vzdělávání dětí předškolního věku.

O možnosti výběru alternativního směru ve vzdělávání slyšelo více než 90 % respondentů. Podle mého názoru tento výsledek souvisí s vyšší úrovní vzdělání respondentů, kteří se zapojili do tohoto průzkumného šetření.

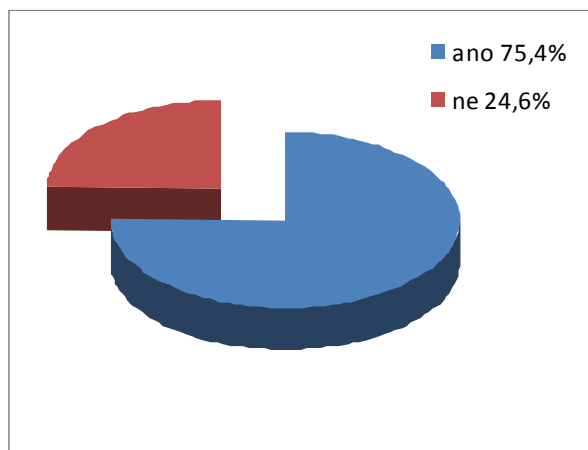

Graf 4: Povědomí respondentů o nabídce alternativních směrů u předškolních dětí

Otázka č. 5 – Je pro vás důležité zaměření mateřské školy, kterou vaše dítě navštěvuje?

Cílem této otázky je zjistit důležitost zaměření programů předškolního vzdělávání pro rodiče.

Po vyhodnocení dotazníků mě výsledný poměr u této otázky překvapil. Pro $\frac{3}{4}$ respondentů je zaměření mateřské školy důležité. Z výsledků jsem si utvořila osobní názor, že rodiče začínají vnímat předškolní vzdělávání jako součást vzdělávacího procesu, nejen jako místo na hlídání dětí.

Graf 5: Důraz na zaměření mateřské školy

Otázka č. 6 – Setkal/a jste se již s některým z níže uvedených alternativních směrů?

Tato otázka byla do průzkumného šetření zařazena s cílem zjistit, které alternativní směry v předškolním vzdělávání jsou veřejnosti známé, které méně, případně o nich veřejnost dosud neslyšela.

Mezi respondenty, kteří již věděli o nabídce alternativních směrů ve vzdělávání, je nejčastěji rozšířeno povědomí o Waldorfské a Montessori pedagogice, dále nabídka lesních mateřských škol. Méně známý byl u respondentů program Začít spolu. Téměř 9% respondentů uvedlo, že neznají žádný z alternativních směrů uvedených v nabídce.

Jelikož respondenti mohli z nabídky vybírat více možností, neuvádím výsledky zobrazené v grafu, ale v tabulce:

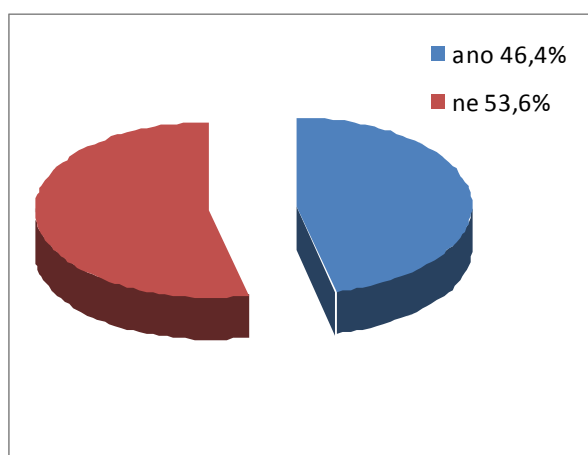
Tab. 1: Povědomí o alternativních směrech v předškolním vzdělávání

Waldorfská pedagogika	66,2%
Montessori	77,9%
Lesní/přírodní škola	76,5%
Začít spolu	25,0%
ne - žádný neznám	8,8%
Jiný (ekoškola, anglická školka)	5,9%

Otázka č. 7 – Byl/a byste ochoten/na vozit své dítě do mateřské školy s alternativním zaměřením, pokud by nebyla v nejbližší m okolí vašeho bydliště?

Jelikož zařízení nabízející alternativní směry v předškolním vzdělávání jsou většinou ve větších městech, bylo cílem této otázky zjistit ochotu respondentů dojíždět do těchto zařízení.

Z výsledků průzkumu vychází, že přestože je pro rodiče důležité zaměření mateřské školy (viz. otázka č. 5), více než 50% rodičů není ochotno dovážet své dítě do mateřské školy, která nabízí alternativní program vzdělávání.

Graf 6: Ochota dovážet dítě do školky s alternativním zaměřením mimo bydliště

Třetí oblast otázek byla zaměřena na koncepci lesních mateřských škol.

Otázka č. 8 – Co představíte pod pojem Lesní mateřská škola?

Cílem otázky bylo zjistit, co si lidé vybaví při vyslovení pojmu Lesní mateřská škola.

Na otázku „Co si představíte pod pojmem Lesní mateřská škola“ většina respondentů odpověděla shodně a jejich odpovědi se dají shrnout do následujících bodů:

- děti jsou stále venku
- pobyt venku za každého počasí
- cílem výchovy je budování vztahu k přírodě.

- děti pracují s přírodními materiály
- děti poznávají přírodu
- je kladen důraz na zdravý životní styl.

Objevily se také z mého pohledu méně „nadšené“ odpovědi:

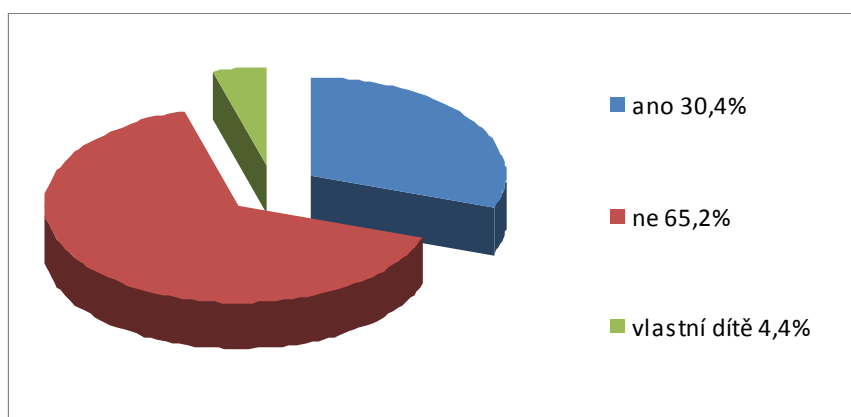
- Zařízení na hlídání dětí v terénu, většinou bez pořádného hygienického vybavení, možná něco typu 'skaut'. Rozhodně nevhodné pro civilizací zchoulostivělé děti 21. století
- Nelíbí se mi špatné hygienické návyky

Myslím, že pojem lesní mateřská škola vystihli respondenti vcelku přesně. Soudím, že negativní názory vychází pouze z teoretické znalosti konceptu a pouze z doslechu.

Otázka č. 9 – Navštěvuje někdo ve vašem okolí Lesní mateřskou školu?

Otázka č. 9 byla zařazena do průzkumného šetření za účelem zjištění, zda povědomí o lesních mateřských školách je podloženo osobními zkušenostmi, případně zkušenostmi z nejbližšího okolí (od příbuzných nebo kamarádů) nebo pouze o teoretické vědomosti.

Z odevzdaných dotazníků vyplývá, že většina respondentů (65,2 %) vychází z teoretických znalostí a vědomostí o koncepci lesních mateřských škol.

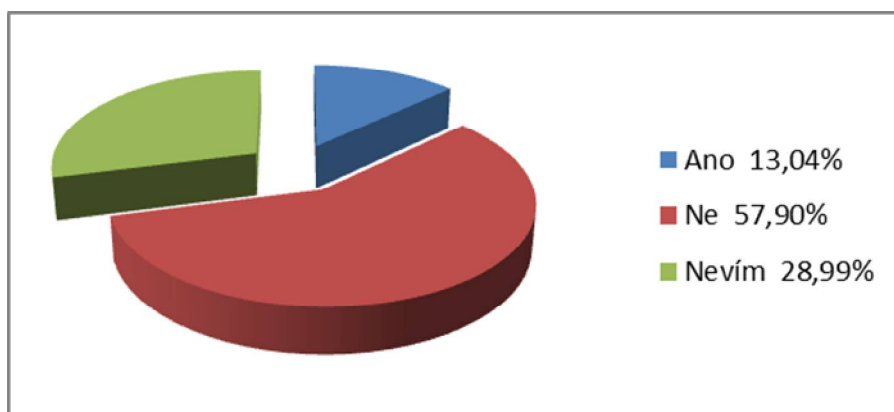

Graf 7: Rozdělení na základě umístění vlastních dětí nebo z okruhu kamarádů do LMŠ

Otázka č. 10 – Má být, dle vašeho názoru, činnost a vybavení lesních mateřských škol stanoveno zákonem?

Jelikož od roku 2014 probíhá v parlamentu bouřlivá diskuze ohledně zařazení lesních mateřských škol pod dětské skupiny, možnost registrace do rejstříku mateřských škol atd., je cílem této otázky zjistit vnímání respondentů postavení LMŠ na základě jim dostupných informací.

Více než polovina respondentů by provoz lesní mateřské školy nechala na dohodě mezi rodiči a provozovateli zařízení. Tedy, že stát by neměl jejich činnost upravovat zákonem, protože se jedná o nestátní subjekt, který uzavírá s rodičem smlouvu a rodič si je dobře vědom, za jakých podmínek bude jeho dítě v LMŠ vzděláváno. Přestože je rodič seznámen s hygienickými a dalšími podmínkami provozu LMŠ, stát má stále touhu tuto oblast regulovat a rozhodovat za rodiče a předepisovat podmínky, které jsou nutné pro zařazení do rejstříku MŠMT (viz. kapitola Budoucnost LMŠ).

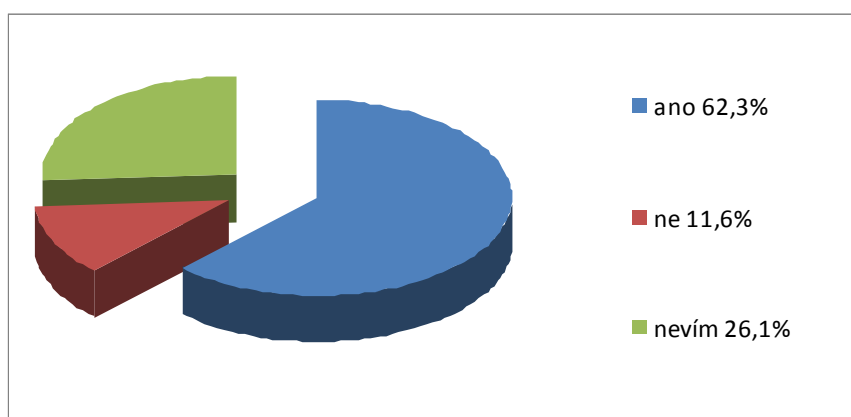

Graf 8: Má být činnost LMŠ upravena zákonem?

Otázka č. 11 – Uvítal/a byste, aby mateřská škola, kterou navštěvuje vaše dítě, dokázala přiblížit svůj program zaměření Lesních mateřských škol?

Cílem otázky bylo zjistit, zda koncept lesních mateřských škol je vnímán pozitivně a zda by lidé měli zájem o jeho rozšíření i do jiných typů mateřských škol.

Dle odpovědí na otázku č. 8 soudím, že lidé vnímají koncept lesních mateřských škol pozitivně (návrat k přírodě, pobyt na vzduchu atd.), proto na tuto otázku odpovědělo 62,3 % respondentů kladně a uvítali by přiblížení programu mateřské školy, kterou navštěvuje jejich dítě konceptu lesních mateřských škol.

Graf 9: Měla by MŠ, kterou navštěvuje vaše dítě, přiblížit program konceptu LMŠ?

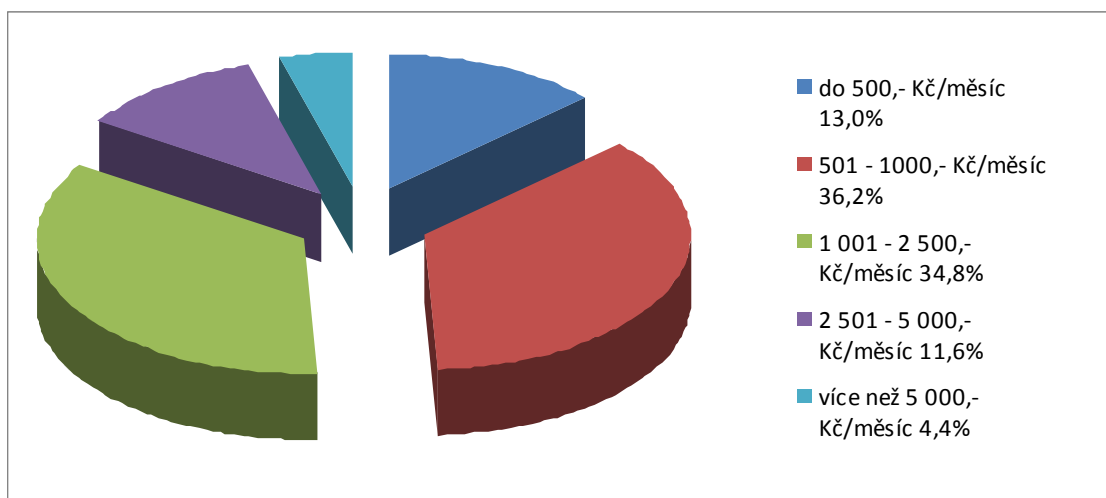
Otázka č. 12 – Jak vysoké školní měsíčně jste ochoten/na zaplatit za alternativní přístup v předškolním vzdělávání u svého dítěte?

Cílem této otázky je zjistit, zda výše školného, které jsou rodiče ochotni zaplatit za předškolní vzdělávání, odpovídá školnému nastavenému v lesních mateřských školách.

Výsledek odpovědí u této otázky je velmi zajímavý, ale očekávala jsem obdobný poměr. Rodiče by si pro své děti přáli alternativní přístup k předškolnímu vzdělávání, ale s vynaložením co nejnižších nákladů. Polovina respondentů uvedla částku do 1000,- Kč, což odpovídá výši poplatků za vzdělávání ve státních mateřských školách.

45 % respondentů je ochotno platit měsíční poplatek za mateřskou školu do 5 000,- Kč, což při průměrné výši školného v LMŠ 400,- Kč/den, pokrývá náklady na cca 12 dní docházky do LMŠ v měsíci (tedy cca 3 dny v týdnu).

Pouze necelých 5 % respondentů je ochotno platit za školku více než 5 000,- Kč měsíčně. A tudíž by pokryli průměrné kompletní měsíční školné v lesní mateřské škole.

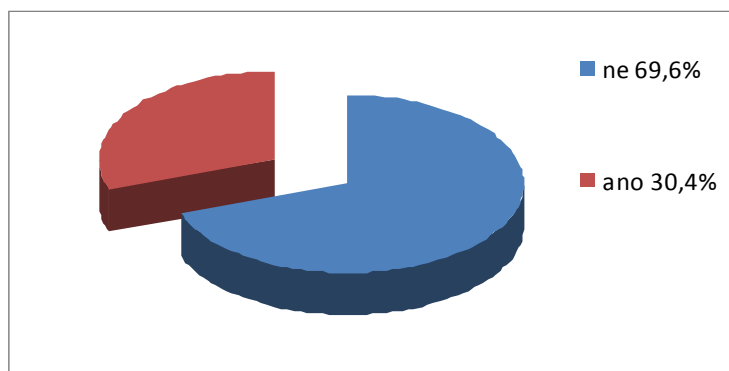

Graf 10: Výše měsíčního školného, které jsou rodiče ochotni platit za předškolní vzdělávání

Otázka č. 13 – Máte již osobní zkušenosti s alternativními směry v předškolním vzdělávání?

Cílem této otázky je identifikovat respondenty, kteří již mají osobní zkušenosti se zařízeními, které nabízejí alternativní směry v předškolním vzdělávání.

Ze závěrečné otázky, že většina zná tuto oblast pouze teoreticky (70 %). U rodičů, kteří již mají osobní zkušenost (30%), se jedná o zkušenosti z lesních mateřských školek, ekoškolek, školek se zaměřením na Waldorfskou pedagogiku a Montessori pedagogiku.

Graf 10: Rozdělení respondentů dle osobních zkušeností s alternativními směry v předškolním vzdělávání

Celkové výsledky průzkumu

Po zpracování výsledku z dotazníkového šetření jsem došla k následujícím výsledkům:

- respondenti vnímají předškolní vzdělávání jako součást vzdělávací soustavy a je pro ně důležité zaměření školek již na tomto stupni vzdělávání
- respondenti jsou informováni o možnosti využití nabídky alternativních směrů v oblasti předškolního vzdělávání
- koncept lesních mateřských škol je vcelku dobře znám, respondenti jej ve většině vnímají kladně a souhlasili by s využitím tohoto konceptu i v mateřských školách jiného typu
- omezujícím faktorem z pohledu rodičů je výše školného v zařízeních nabízejících alternativní směry v předškolním vzdělávání

6 Alternativní vzdělávání očima rodičů

Dalším zdrojem informací kromě dotazníkového šetření byly rozhovory s rodiči na téma alternativní směry ve vzdělávání a jejich osobní zkušenosti v této oblasti.

Vedené rozhovory byly nestandardizované, tj. otázky byly volné s daným cílem, kterým je pokusit se najít společný rys u rodičů, kteří zvolili pro své děti alternativní formu vzdělávání.

Někteří mi svůj postoj zaslali písemně a dali mi svolení, abych ve své práci uvedla jejich důvody k umístění dětí do zařízení s alternativním přístupem ke vzdělávání. Tady jsou tedy některé jejich názory.

Jolana B., novinářka, děti Apolenka a Mojmír

Přemýšlela jsem zpětně nad svou motivací k tomu, proč jsem zvolila pro své dvě děti lesní mateřskou školu, a uvědomila jsem si, že se během času moje motivace změnila. Začalo to tím, že jsem se setkala v rámci své profese s vedoucí lesní mateřské školy a psaly jsme společně rozhovor do místního tisku na téma lesní školky. Líbilo se mi, že děti tráví hodně času venku, naučí se mnoho věcí o přírodě, je jich málo, takže na ně lektorky mají čas, nerozdělují je podle věku a mají poměrně dost svobody pohybu a výběru zábavy. Zároveň se hodně dbá na dodržování pravidel, z čehož ale plynou výhody v podobě svobody. Starší dceři Apoleně byly tři roky v době, kdy začala navštěvovat tři dopoledne týdně lesní školku. V tu dobu ale ze všeho nejraději trávila čas s rodiči a její potřeba kolektivu nebyla ještě tak výrazná. Proto jsme se dohodli s vedoucí školky, že tam bude trávit čas i manžel jakožto dobrovolník (v té době na rodičovské) a s sebou bude mít i dvouletého mladšího syna. Vnímali jsme to ale spíš jako takové zpestření času pro děti i manžela. Komunikace mezi lektory a rodiči je velmi intenzivní, často školka pořádá komunitní akce pro rodiče s dětmi a rodiče mohou na chodu školky v případě zájmu participovat. Vstup do prostoru školky (louka a les kolem maringotky) je rodičům naprosto otevřený. Jinak v lesní školce je celkově svobodnější atmosféra, děti jsou vedené k ekologickému myšlení s důrazem na udržitelný způsob života, přírodu si daleko víc "osahají" a pracují hodně s přírodními materiály

Eva S., ředitelka ekoškolky Rozárka, 3 synové

Jednoznačnou motivací pro umístění dítěte do ekoškolky bylo dopřát mu co nejvíce pohybu na zdravém vzduchu a volnost v rozhodování. Šest let jsem učila ve státní mateřské škole, kde jsem působila jako koordinátorka environmentální výchovy. Na tuto práci nyní navazuji i v Ekoškolce Rozárka. Zaměřuji se ve své práci na souvislosti environmentální výchovy, smysluplné učení v mateřské škole a osobnostně orientované metody výchovy.

Hanka G., členka o.s. Hvozdík, zakladatelka lesního klubu Hvozdíček

Jednoznačnou motivací k práci s dětmi a hledání nových možností v oblasti předškolního vzdělávání pro mě jsou mé děti. Již od mala jsem se jim snažila dopřát maximum volnosti, a proto jsem se snažila najít pro ně vhodnou mateřskou školu. Bohužel v okolí našeho bydliště nebyla žádná školka dle mých představ a při mém hledání jsem potkala další rodiče, kteří vnímali situaci podobně jako já. Rozhodli jsme se tedy založit lesní klub, kde dětem poskytneme prostor podle našich představ. Působím nyní jako asistent pedagoga v našem lesním klubu a snažím se doplňovat vzdělání absolvováním kurzů a seminářů se zaměřením na vzdělávání předškolních dětí.

Jana K., maminka 2 dětí předškolního věku

Starší dcera navštěvovala jeden školní rok lesní mateřskou školku v Milovicích. Byla moc spokojená, málo nemocná. Bohužel jsme museli každé ráno dojíždět, což bylo po narození druhého dítěte komplikované. Další školní rok již nastoupila do státní mateřské školy, která má titul Školka blízka přírodě. Jsme velmi spokojeni, děti jsou hodně venku, výlety jsou zaměřené na získání informací o přírodě. Velkou výhodou je školné, které v lesní školce bylo 7,5 tisíce Kč, ve státní něco přes 300,- Kč měsíčně. Letos půjdeme k zápisu i s mladším synem a věřím, že budeme i nadále spokojeni.

Závěrečné vyhodnocení rozhovorů s rodiči

Cílem rozhovorů bylo pokusit se najít společný/charakteristický rys u rodičů, kteří zvolili pro své děti alternativní formu vzdělávání.

Zásadním poznatkem pro mě bylo, že značná část rodičů, kteří své děti vodí do školek s alternativním zaměřením, vyznává přístup odlišný od většiny populace i v jiných oblastech. Většinou jsou striktními odpůrci fyzických trestů ve výchově, dále mívají odlišný způsob i v oblasti stravování – často se jedná o vegetariány, makrobiotiky apod.

7 Závěr bakalářské práce

Bakalářská práce se věnuje alternativnímu vzdělávání v mateřských školách. Jsou zde popsány jednotlivé možnosti alternativního vzdělávání, se kterými se rodiče mohou v České republice setkat.

Teoretická část měla za cíl vymezit pojem alternativní vzdělávání a popsat důvody vzniku jednotlivých alternativních směrů. Při studování materiálů jsem se zaměřila i na principy a zásady uplatňované v alternativních mateřských školách, roli pedagoga a na pomůcky, které mají děti k dispozici.

V praktické části jsem se zaměřila na koncepci lesních mateřských škol v České republice a vývoj v oblasti legislativní úpravy provozu tohoto typu zařízení. Do termínu odevzdání bakalářské práce nebylo ukončeno projednávání Zákona o dětských skupinách v Parlamentu České republiky, a čeká jej ještě dlouhá cesta přes Senát a schválení prezidentem republiky.

Dále jsem zkoumala informovanost české veřejnosti o alternativních mateřských školách a konceptu lesních mateřských škol. V kapitole 5 jsou popsány výsledky tohoto šetření. V rámci průzkumného šetření se mi podařilo prokázat, že veřejnost má poměrně přesnou představu o konceptu lesních mateřských škol, a že se respondenti již setkali s informacemi o nabídce alternativních směrů v oblasti předškolního vzdělávání.

Alternativní směry, se kterými jsem měla možnost se seznámit v literatuře i v praxi, si kladou za cíl osobní růst dítěte, zvýšení samostatnosti, posílení sebedůvěry a odpovědnost za své jednání. Oblast, ve které se běžné mateřské školy mají ještě co učit, je zapojení rodičů. Chápat rodiče jako partnery ve výchovném procesu, nikoli jako soupeře. Společným cílem všech by mělo být spokojené a vyrovnané dítě.

8 Použitá literatura a zdroje

CARLGREN, Frans a Václav JAKUBEC. *Výchova ke svobodě: pedagogika Rudolfa Steinera; obrazy a zprávy ze světového hnutí svobodných waldorfských škol*. Praha: Baltazar, 1991, s. 27. ISBN 80-900307-2-6.

Česká republika. Školský zákon č. 561/2004 Sb.: Zákon o předškolním, školním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: *Sbírka zákonů č. 561/2004*. 2004. Dostupné z: http://www.msmt.cz/uploads/legislativa/2004_562_563.pdf

FILOVÁ, Hana a Jarmila SVOBODOVÁ. *Výběr z reformních i současných edukačních koncepcí: (zdroje inspirace pro učitele)*. Brno: MSD, 2007, s. 133. ISBN 978-80-86633-93-0

GARDOŠOVÁ Juliana, Lenka Dujková a kol. *Vzdělávací program Začít spolu: metodický průvodce pro předškolní vzdělávání*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-802-6201-069.

HAEFNER, P.: *Natur- und Waldkindergärten in Deutschland - eine Alternative zum Regelkindergarten in der vorschulischen Erziehung*. 2002. Dostupný z <http://archiv.ub.uniheidelberg.de/volltextserver/>

JŮVA, Vladimír a Vladimír JŮVA. *Stručné dějiny pedagogiky*. Brno: Paido, 1995, ISBN 80-85-931-07-9

KARLASOVÁ, Eva. Gabriela Čečo: S dětmi bez zdí a plotů: Ne strnulým formám vzdělávání. In: *Galerie NE* [online]. 14.12.2014 [cit. 2015-01-17]. Dostupné z: <http://www.galerie-ne.cz/profily/detail/id/137/gabriela-ceco-s-detmi-bez-zdi-a-plotu>

KOHOUT, Karel. *Základy obecné pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2007. ISBN 978-808-6723-389.

LABUSOVÁ, E.: *Venku za každého počasí*, Aperio, .3, ro. 2006, Praha : Aperio - Společnost pro zdravé rodičovství, ISSN: 1214-7389

LACINOVÁ, I. - HAVLOVÁ, J. - ŠPRACHTOVÁ, L. et al.: *Co dělají mateřské školy v Norsku pro zdravý vývoj dětí, aneb nikdo není malý*. Kroměříž, 1999, 81 s. ISBN 80-901873-3-1.

LANG, Václav. Vláda schválila zákon, který má uchránit lesní školky. In: *Novinky.cz* [online]. Praha, pondělí 22. prosince 2014, 15:37 [cit. 2015-01-17]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/357085-vlada-schvalila-zakon-ktery-ma-uchranit-lesni-skolky.html>

MOLKA, Petr. Sněmovna schválila novelu zákona o dětských skupinách: registrace bude dobrovolná. *Adam.cz: Aktuálně ze světa dětí a mládeže* [online]. 8.4.2015. 2015 [cit. 2015-04-17]. Dostupné z: <http://www.adam.cz/clanek-2015040022-snemovna-schvalila-novelu-zakona-o-detskych-skupinach-registrace-bude-dobrovolna.html>

MONTESSORI, Marie. *Objevování dítěte*. Praha: Nakladatelství světových pedagogických směrů, 2001. ISBN 80-86-189-0-5.

MONTESSORI, Maria. *Od dětství k dospívání*. Vyd. 1. Překlad Pavel Dufek. Praha: Triton, 2011, 117 s. ISBN 978-807-3874-780.

PAVLOVSKÁ, Marie, Zora SYSLOVÁ a Bohumíra ŠMAHELOVÁ. *Dějiny předškolní pedagogiky*. Brno: Masarykova Univerzita, Pedagogická fakulta, 2012.

PRŮCHA, Jan. *Alternativní školy a inovace ve vzdělávání*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2012, 191 s. ISBN 978-807-1789-994.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013, 395 s. ISBN 978-80-262-0403-9.

RÁZGOVÁ, Eva. Zpátky pod stromy: Výzva k výchově dětí v kontaktu s přírodou. In: *Školka blízka přírodě* [online]. [cit. 2015-01-17]. Dostupné z: <http://zpatkypodstromy.skolkablizkaprirode.cz/files/Zpatky-pod-stromy.pdf>

RÝDL, Karel. *Alternativní pedagogické hnutí v současné společnosti*. Vyd. 1. Brno: Marek Zeman, 1994. ISBN 80-900-0358-3.

RÝDL, Karel, *Pedagogické alternativy ve výuce po stránce obsahové a organizační*, In: *Vedení školy*, Praha: Raabe, 1999a, D 1.9

RÝDL, Karel. *Principy a pojmy pedagogiky Marie Montessori: Učení pomůcka pro veřejnost*. Praha: Public History, 1999.

STOLTENBERG, Ute/ HOLZ, Verena (Hrsg.) (2012): *Education for Sustainable Development – European Approaches*. Bad Homburg: VAS

SVOBODOVÁ Jarmila, JŮVA Vladimír. *Alternativní školy*. Brno: Paido, 1995. ISBN 978-808-5931-006.

Statistická ročenka školství 2013/2014: výkonové ukazatele. MŠMT, odbor analyticko-statistický. Msmt.cz [online]. 2014. vyd. [cit. 2014-12-28]. Dostupné z: <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>

VÁŇOVÁ, J., *Školská reforma v ČR ve 30. letech*, Ústav pro informace ve vzdělávání, 1994

VOŠAHLÍKOVÁ, Tereza, etal. *Školka blízka přírodě: Příručka předškolního vzdělávání pro udržitelný rozvoj*. Praha: Asociace lesních mateřských škol, 2012.

VOŠAHLÍKOVÁ, Tereza. *Ekoškolky a lesní mateřské školy: praktický manuál pro aktivní rodiče, pedagogy a zřizovatele mateřských škol*. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2010. ISBN 978-807-2125-371.

VOŠAHLÍKOVÁ, Tereza. Chceme zachránit pestrost předškolní péče. *E-petice.cz* [online]. 14.10.2014 [cit. 2015-01-17]. Dostupné z: <http://www.e-petice.cz/petitions/chceme-zachranit-pestrost-predskolni-pece.html#107>

ZELENKOVÁ, Patricie. *Alternativní mateřské školy v České republice: bakalářská práce*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra primární pedagogiky, 2013. 60 l. Vedoucí bakalářské práce PaedDr. Marie Pavlovská, Ph.D.

9 Seznam příloh

Příloha č. 1 – Dotazník str. 55

Příloha č. 2 – Příklady dobré praxe str. 58

Příloha č. 1 – Dotazník

Vážená paní/Vážený pane,

jsem studentka Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové, obor učitelství pro mateřské školy.

V rámci dotazníkového šetření vás prosím o zodpovězení otázek zaměřených na alternativní směry v předškolním vzdělávání. Dotazníkové šetření je určeno pro rodiče dětí v předškolním věku.

Výsledky tohoto průzkumu budou použity do mé závěrečné (bakalářské) práce s názvem „Alternativy v předškolním vzdělávání se zaměřením na koncepci lesních mateřských škol“. Dotazník je zcela anonymní.

V případě možnosti výběru odpovědi z nabídky, označte vámi vybranou variantu křížkem.

Předem děkuji za čas, který dotazníku věnujete a těším se na vaše odpovědi.

Radka Tomášková

1) Jste:

Žena Muž

2) Kolik obyvatel má obec, ve které bydlíte?

do 1000 obyvatel 1001 – 10 000 obyvatel více než 10 000 obyvatel

3) Nejvyšší dosažené vzdělání

základní středoškolské bez maturity středoškolské s maturitou
 vyšší odborné vysokoškolské

4) Slyšel/a jste již o nabídce alternativních směrů v oblasti předškolního vzdělávání?

ano ne

5) Je pro vás důležité zaměření mateřské školy, kterou vaše dítě navštěvuje?

ano ne

6) Setkal/a jste se již s některým z níže uvedených alternativních směrů?

- Waldorfská pedagogika
- Montessori
- Lesní/přírodní škola
- Začít spolu
- ne, žádný alternativní směr
- jiný (prosím upřesněte

7) Byl/a byste ochoten/na vozit své dítě do mateřské školy s alternativním zaměřením, pokud by nebyla v nejbližším okolí vašeho bydliště?

- ano
- ne

8) Co si představíte pod pojmem Lesní mateřská škola?

.....
.....
.....

9) Navštěvuje někdo ve vašem okolí Lesní mateřskou školu? (např. V okruhu rodiny, z okruhu kamarádů apod.)

- ano
- ne
- vaše vlastní dítě

10) Má být, dle vašeho názoru, činnost a vybavení lesních mateřských škol stanovena zákonem?

- ano
- ne – jedná se o soukromé zařízení, kde rodiče uzavírají s provozovatelem smlouvu a jsou si vědomi podmínek, za kterých bude jejich dítě lesní mateřskou školu navštěvovat

11) Uvítal/a byste, aby mateřská škola, kterou navštěvuje vaše dítě, dokázala přiblížit svůj program zaměření Lesních mateřských škol?

- ano
- ne
- nevím

12) Jak vysoké školné měsíčně jste ochoten/na zaplatit za alternativní přístup v předškolním vzdělávání u svého dítěte?

- do 500,- Kč
- 501 – 1 000,- Kč
- 1 001 – 2 500,- Kč
- 2 501 – 5 000,- Kč
- 5 001 a více Kč

13) Máte již osobní zkušenosti s alternativními směry v předškolním vzdělávání?

ano

prosím _____ uveďte _____ jaké:

.....
.....
.....
.....

ne

Děkuji za čas, který jste věnoval/a vyplnění tohoto dotazníku.

Příloha č. 2 – Příklady dobré praxe

Mateřská škola Přerov nad Labem

Mateřská škola je státní mateřská škola, jejímž zřizovatelem je obec Přerov nad Labem. V letošním školním roce je kapacita školky 72 dětí. Ve školní roce 2013/14 pedagogové absolvovali semináře v rámci projektu „Školka blízka přírodě“, splnili všechna potřebná kritéria a školka se stala držitelem titulu „Školka blízka přírodě“.

Znalosti a vědomosti učitelky uplatňují v každodenní praxi. Příroda okolo obce nabízí nespočet přírodních zajímavostí – např. lužní lesy se slepými rameny řeky Labe, Přerovská hůra je domovištěm kudlanky nábožné, v kounickém potoce je možné pozorovat nutrie a pokud jsou opravdu příznivé podmínky i ledňáčka.

Jsem ráda, že mohu být součástí kolektivu učitelek v této školce.

Obr. 1: MŠ Přerov nad Labem – hry v lužním lese

Obr. 2: Vynášení Moreny

Ekoškolka Rozárka

Ekoškolka Rozárka je jedním z projektů Ekocentra Podhoubí, o.s. Byla otevřena v červnu 2011 v Praze ve vilové čtvrti Braník. Druhá pobočka byla otevřena v Praze ve čtvrti Troja, odkud je možné podnikat výlety podél řeky Vltavy, navštěvovat ZOO, vinice svaté Kláry, Bohnický háj a další překrásná místa. Kapacita každé pobočky je 15 dětí.

Ve školce jsou uplatňovány prvky z programu Začít spolu – zejména tzv. centra aktivit. Tematické bloky odrážejí střídání ročních období, slavení tradičních svátků a ekologicky významných dní.

Měla jsem možnost několikrát navštívit pobočku školky v Praze – Troji. Nadchly mě prostory této školky. Dětem jsou k dispozici dvě patra, z čehož spodní patro slouží jako herna s vytvořenými centry aktivit, horní patro je uzpůsobeno jako prostor pro odpočinek a relaxaci. Atmosféra byla vždy velmi klidná v porovnání s hlukem, na který jsem zvyklá z naší školky, k čemuž zřejmě přispívá velikost prostor i nižší počet dětí ve třídě. Děti působily velmi uvolněně a spontánně se zapojovaly do připravených aktivit.

Obr. 3: Ekoškolka Rozárka – den vody

Obr. 4: Ekoškolka Rozárka – čtvrtěční pečení

Česko-anglická montessori mateřská škola Život hrou

Život hrou je mateřská škola, které má za cíl nabídnout dětem motivující prostředí pro jejich přirozený vývoj, získávání znalostí a objevování okolního světa i jejich vlastní osobnosti. Pro dosažení co nejlepších výsledků je využívána metoda Marie Montessori. Od 1. září 2011 je mateřská škola zapsaná v rejstříku škol a školských zařízení. Děti jsou vedeny k samostatnosti a zodpovědnosti za sebe a své okolí v duchu výchovného stylu „respektovat a být respektován“. Každý den je přítomen anglicky mluvící lektor, což dětem umožňuje naslouchat angličtině v běžných situacích, ale také v intenzivním výukovém bloku. Po celou dobu je přítomen i český pedagog, který všestranně rozvíjí český jazyk a komunikaci. Kapacita mateřské školy je 30 dětí v celodenním provozu.

Tuto školku jsem navštívila dvakrát a moc děkuji mé kolegyni z UHK, která zde působí jako učitelka, že mi tyto návštěvy umožnila. Bylo velmi zajímavé sledovat nejen přístup dětí a jejich práci s pomůckami, ale i dvojjazyčnou formu výuky.

Obr. 5: Den ve školce Život hrou

Obr. 6: Badatelské učení